

C. H. P.
Araştırma ve Yayın
Bürosu
Yayın No: 25

Dış Politika

"Türkler, dostluklarına vefakâr, taahhütlerine sadıktırlar."
İSMET İNÖNÜ

2003
SA
7516

RÜZGÂRLI MATBAA
ANKARA — 1961

C. H. P.
Araştırma ve Yayın
Bürosu

Yayın No: 25

Dış Politika

"Türkler, dostluklarına vefakâr, taahhütlerine sadıktırlar."
İSMET İNÖNÜ

RÜZGARLI MATBAA
ANKARA — 1961

E. H. F.
Klassifikation 13 1330
Klasse
Nummer 26: 25

Die Politik

03 SA 7516

Einzelne Exemplare werden fortgesetzt
1941 (1940)

UNIVERSITÄT HALLE
1081 - 1082

Dış Politika

ANA İLKELER

C. H. P. Programının 16. ncı maddesi, 9 Temmuz 1961 tarihli yeni Anayasamızın başlangıç kısmında bir temel hukuk kaidesi olarak yer alan "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesini aynen benimsemiş bulunmaktadır.

Programımızın bahse konu maddesinde şöyle denmektedir :

"Yurtta barış, cihanda barış, partimizin daimî prensipidir.

Birleşmiş Milletler Anayasası nizamı içinde barış, adâlet, eşitlik ve hürlük esasları ile ortak güvenliğe ve işbirliği anlayışına bağ kalmak devletlerarası hukuk prensiplerine saygı göstermek, millî şeref ve bağımsızlığımızı korumak, dış politikamızın amaçlarıdır."

Bu temel anlayışa uygun olarak, bütün

dünya milletlerinin istikrarlı bir gelişme içinde kendi mukadderatlarına sahip olmaları ilkesi ile millî hükümlerine hürmet, Devletlerin iç işlerine karışmaktan çekinme, saldırmazlık, milletlerarası anlaşmazlıkların hallinde savaşa başvurma yasağı, karşılıklı iyi komşuluk ve dostluk esaslarının Türkiye ile bütün dünya milletleri ve Devletleri arasındaki münasebetlere hâkim olması, C. H. P.'nin idealidir.

Türkiye'nin Millî Misak'a dayanan bugünkü sınırları dışında hiçbir toprak talebi olmadığı gibi, Devletimizin millet ve ülke olarak vahdetini ve bütünlüğünü korumak her Türkün temel gayesidir. C. H. P., bu amaçlara kesin olarak bağlıdır.

TARİHÇE

C. H. P. ve onun menşini teşkil etmiş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, dış politikasında devamlı surette bu ilkelere ve bu amaçlara dayanmıştır. C. H. P. iktidarı devri, Cumhuriyet Türkiyesinin dış politikasının değişmez temel esaslarının atıldığı devir olduktan başka, Türk tarihini en büyük dış politika başarılarıyla süslemiş olan devirdir.

İstiklâl Harbi ve Lozan

Birinci Dünya Harbinden mağlûp çıkmış ve yer yer işgale uğramış olan Anavatan kurtarılmış, müstevlî kuvvetler denize dökülmüş ve Mudanya Mütarekenamesinden sonra, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lausanne (Lozan) Sulh Muahedenamesi imzalanmış ve böylelikle, Türkiye, Birinci Dünya Harbinden mağlûp çıkmış olan İttifak Devletleri arasında tek yenilmemiş Devlet olarak bağımsızlığını korumuştur. Lozan Barış Andlaşması, memleketimizin Millî Misak hudutları içinde bütünlüğünü ve bağımsızlığını tanıtmakla kalmamış, aynı zamanda, kapitilasyonların tam olarak lâğvını sağlayarak millî hükümrânlığımızı sınırlayan bütün unsurları milletlerarası münasebetlerimizden silmiştir.

İki Dünya Harbi Arası Devre

Lozan Barış Andlaşmasından sonra, Türkiye, Milletler Cemiyetine kabûl edilmiş ve bilhassa Balkanlarda barış ve istikrarın hâkim olması için büyük gayretler sarfetmiştir. Milletlerarası münasebetlerin zora dayanmaması uğrunda Türkiyenin o zaman modern devlet-

ler hukukuna kazandırdığı en önemli vesikalardan biri de, 28 Kasım 1933 tarihli Mütcevazın Târifi hakkındaki Mukavelename olmuştur.

Boğazların askerileştirilmesi

Türkiye'nin iki dünya harbi arasındaki devrede herkese hürmet ve itimat telkin eden prensiplere bağlı ve ağır başlı dış politikasının en büyük semeresi, 20 Temmuz 1936 tarihinde Montreux'de (Montrö) imzalanmış olan Boğazlar Mukavelenamesidir. Bu Mukavelename ile Boğazlar yeniden askerileştirilmiştir.

Hatay'ın Alınması

Yine o devirde dış alemde memleketimizin kazandığı büyük itibar sayesinde, 5 Temmuz 1938 günü Kahraman Ordumuz Hatay'a girmiş ve 23 Haziran 1939 günü Türkiye ile Fransa arasında Türkiye ile Şuriye arasındaki arazi mesailini mutazammın anlaşma imzalanarak Hatay'ın Anavatana kayıtsız şartsız iltihakı sağlanmıştır.

İkinci Dünya Harbi

Nazi Almanyası ile Faşist İtalyanın dünya sulhünü gitgide tehdit etmeleri üzerine, Türki-

ye, bir ikinci dünya harbinin çıkması ihtimali karşısında, politikasının temelini teşkil edecek olan kararı, Atatürk Devrimlerinin gösterdiği istikamette vermek durumunda kalmıştır. Gerçekten, Atatürk Devrimleri için varılması gereken ideal, Türk Milletinin kâmil bir demokratik rejime kavuşturulması idi. Herhangibir totaliter cereyanın dünyaya hâkim olması, Batı medeniyetinin toplum hayatında ulaştığı en ileri rejim olan demokrasiyi yeryüzünden sileceğinden, Türkiye'nin tarafı daha o zamandan kesin olarak tesbit edildi: Türkiye, Batılı demokrasilerden yana olacaktı. Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında 19 Ekim 1939 tarihinde Ankara'da imzalanan İttifak Andlaşması bu kararın tabii sonucu oldu.

İkinci Dünya Harbi yılları esnasında, C. C. P. iktidarı, Türk dış politikasını, bir yandan, Batılı demokrasilerin gerçek menfaatlerine en verimli şekilde hizmet edecek tarzda ayarlar-ken; diğer yandan da, memleketimizi bu büyük bâdirenin dışında tutmaya muvaffak olmak suretiyle, memleketimizin harpten sonra hızla kalkınabilmesi için gereken temel şartı sağlamış oluyordu. C. H. P. iktidarının İkinci Dünya Harbi esnasındaki politikasının, Sir Wins-

ton Churchill başta olmak üzere, Batılı devlet adamları tarafından nasıl methedildiğini burada tekrara lüzum yoktur.

Birleşmiş Milletler'e Giriş

İkinci Dünya Harbinin sona ermesini müakip, Türkiye, 26 Haziran 1945 günü San Francisco'da kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilâtına kurucu üye olarak katıldı. O tarihten beri Türkiye'nin dış politikası devamlı surette Birleşmiş Milletler Anayasasının ilkelerinden ilham almıştır.

Batı Savunma Sistemine Giriş

Boğazlar ve üç Doğu ilimiz üzerinde yapılan haksız taleplere karşı, C. H. P. iktidarı devrinde, Türkiye, tek başına mukavemet etmekle değişen dünya şartları üzerinde batılı demokrasilerin uyarılmasını sağlamış ve Türkiye ile Birleşik Amerika arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde imzalanan ve meşhur Truman Doktrini'ne dayanan askerî yardım anlaşması ile memleketimiz, İkinci Dünya Harbinden sonra kurulan batı savunma sistemi içindeki şerefli yerini ilk olarak almıştır.

Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına Giriş

Daha sonra, milletlerarası tehlikelerin Batı Avrupa'da yayılmasını önlemek ve Amerikan iktisadî yardımlarının bu bölge Devletleri arasında koordine edilmesini sağlamak için 16 Nisan 1948'de kurulan Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı'na Türkiye kurucu üye sıfatı ile katılmış ve bunu muteakip, Amerikan iktisadî yardımları ilk olarak Türkiye'ye akmaya başlamıştır.

Avrupa Konseyi'ne Giriş

İkinci Dünya Harbinden sonra fiilen demokratik idareye geçiş kararı alınması üzerine Türkiyemizde Batılı demokrasi yolunda atılan hızlı ve kesin adımlar neticesinde, Türkiye, Batı medeniyetinin ilkelerini yüceltmekle vazifeli Avrupa Konseyi'ne 8 Ağustos 1949 tarihinde katılmıştır.

Nato Politikası

Türkiye'nin 17 Ekim 1951 günü NATO'ya katılması, C. H. P.'nin muhalefet vazifesini deruhde edinceye kadar yaptığı ısrarlı ve sabırlı gayretlerin tabii bir neticesi olmuştur.

Muhalefette C. H. P. Ve Dış Politika

Muhalefet yıllarında C. H. P., bir yandan, milli politikamız olan NATO ve CENTO'ya bağlılık siyasetini desteklerken; diğer yandan, memleketimizin dış itibarını, çökertme yolunda olan sâkit iktidarın antidemokratik gidişine karşı şiddetle mücadele ederek, Türk milletinin NATO ve Batı Avrupa camiaları zihniyetini muhafaza ettiğini ispat etmekte büyük bir rol oynamıştır.

Bu devre zarfında, C. H. P., sâkit idarecilerin Ortadoğu'da tâkib ettikleri mes'ûliyetsiz ve mâceracı politikaya karşı kesin tesirli uyarılar yapmak suretiyle, bu mâceracı politika-nın, memleketimiz ve dünya barışı için felâketli neticeler doğurmasını önlemekte önemli bir pay sahibi olmuştur.

Nihayet, C. H. P.'nin Kıbrıs konusunda itidâlli görüş ve tenkitleri, bu konuda varılan neticenin alınması bakımından büyük destek sağlamıştır. Eğer C. H. P.'nin görüşleri sâkit D. P. iktidarı tarafından kabûl edilmiş olsaydı, 19 Haziran 1958 günü ilân edilmiş olan Birinci MacMillan Plânının yürürlüğe konması mümkün olabilecek ve Kıbrıs'taki kardeşlerimizin haklarının ve Türkiye'nin Yeşil Ada üzerindeki

meşrû menfaatlerinin korunması yolunda bugünkünden daha teminatlı bir statü sağlanmış olacaktı. Bütün bu çalışmalardan sonra, C. H. P., Kıbrıs için meydana getirilmiş olan Zürih ve Londra Anlaşmalarının iyi niyetle ve hülûs ile tatbikinin taraftarı olmuştur.

27 Mayıs 1960 dan Sonra

27 Mayıs 1960 Devrim idaresi Türk dış politikasını yeniden ciddi bir mes'uliyet ve millî şeref anlayışı içersine getirmiştir. C. H. P., Devrim idaresinin dış politikasını desteklemiştir.

DIŞ POLİTİKAMIZIN TEMEL MESELELERİ VE C. H. P.

Türkiye ve Batı Savunma Sistemi

C. H. P., Türkiye'nin, erişmiş bulunduğu tarihî gelişme devresi ve jeopolitik durumu itibariyle, Batı savunma içinde bulunmasının kesin bir zaruret olduğu ve nötralizme kaymayı düşünemeyeceği inancındadır.

Türkiye'nin Batı savunma sistemi içinde kalması, hâlen Batı ve Sovyet blokları arasında mevcut stratejik muvazenenin devamını sağlayan bir unsurdur. Bu stratejik muvazenenin devamı ise dünya barışının teminatıdır. Bu

itibarla, Türkiye, Batı savunma sistemi içindeki görevine devam ederken, dünya barışının muhafazası ve böylelikle, bu barışın sağlam temellere dayandırılması yolundaki temas ve müzakerelere kapının açık bulundurulması dâvasına hizmet ifâ etmektedir.

Bu sebeplerle, C. H. P., Türkiye'nin nötralist bir politika gütmesinin tasavvur edilemeyeceği kanaatindedir.

NATO

C. H. P. nin dış politikasının esaslı bir unsuru NATO'dur.

C. H. P., NATO'yu, sadece belli devletlerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak için kurulmuş bir ittifak manzumesi olarak görmemektedir. NATO'nun, üyesi Devletlerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak vazifesinin yanısıra, varlığının özünü teşkil eden bir görevi daha vardır. Bu görev, Batı medeniyetinin ilkelerini, kıymet ölçülerini ve bilhassa hür fikirleri yaymak, demokratik müesseseleri korumak ve teşvik etmektir.

C. H. P., NATO'nun, Birleşmiş Milletler Anayasasında yer alan müşterek meşru savunma esasının tarihteki en başarılı tatbiki oldu-

ğuna inanmaktadır. C. H. P., Türkiye'nin Batı âleminin savunmasındaki payının, Silâhlı Kuvvetlerinin savaş kabiliyeti azaltılmaksızın daha rasyonel ve ekonomik bir şekilde devam etmesi gerektiğine kanidir. Bu esas dairesinde Silâhlı Kuvvetlerimizin gelişmesinde, NATO içindeki müşterek çalışmaların ve başta dost ve müttefik Birleşik Amerika olmak üzere, bütün NATO üyesi Devletlerin askerî enfastrüktür ve askerî malzeme alanlarındaki kıymetli yardımlarının büyük önemine inanmaktayız.

C. H. P., sağlam bir savunma sisteminin ancak sağlam bir ekonomiye dayanabileceği inancındadır. Türkiye, NATO camiası içindeki iktisaden yeter derecede gelişmemiş nâdir memleketlerden biridir. Bu bakımdan, NATO'nun, Türkiye'nin kalkınma dâvalarına ayrı ve özel bir önem vermesi gerekmektedir. C. H. P., hâlen bu konuda mevcut müsbet temayülleri geliştirmek arzusundadır.

Nihayet, C. H. P., NATO Konseyinin, Batı camiasının dünyanın bütün bölgelerindeki politikaşının tesbitinde haiz olduğu merkezî danışma organı olmak rolünün arttırılması gerektiğine kanidir.

Avrupa Konseyi

Batı camiası içindeki şerefli yerimizi almakta vâsıl olduğumuz ilk merhalelerden biri, Avrupa Konseyine katılmamız olmuştur.

Genel oya dayanarak kurulacak yeni Türkiye Büyük Millet Meclisinin, genel seçimlerden sonra, Avrupa Konseyi Asamblesinde temsili yeniden mümkün olacaktır.

C. H. P., Batı medeniyetinin beşiği olan Avrupa'da, müşterek medeniyetin gelişmesi ve halkların birbirine yaklaşması ideallerine en iyi bir şekilde hizmet eden Avrupa Konseyi ile çok yakından ilgilenecektir.

C. H. P., ayrıca, Avrupa İktisadî İşbirliği ve Gelişme Teşkilâtı'na da büyük önem verecektir.

Avrupa Müşterek Pazarı

Batı Avrupalı bir memleket olan Türkiye'nin nihai gayesinin, Batı Avrupa'daki iktisadî entegrasyon hareketlerinin en sağlamı, en canlısı ve dış ticaret bağları bakımından Türkiye'ye en yakını olan Avrupa İktisadî Camiası'na tam üye sıfatıyla katılmak olacağı şüphesizdir. Avrupa İktisadî Camiası'na dâhil Dev-

letlerin, savunma ve dış politika gibi alanlarda dahi gitgide daha sıkı bir işbirliği yolunda ilerlemeleri ve Camia'nın yeni yeni üyeler kazanmak yolunda gösterdiği müsbet inkişaf lar da, Türkiye'nin, Batı Avrupa'lı bir Devlet sıfatıyla, bu Camia'ya karşı ilgisinin artması sonucunu doğurmaktadır. Bu bakımdan, C. H. P. Avrupa İktisadî Camiası ile Türkiye arasında, ilk merhale olarak bir ortaklık anlaşmasının akdini lüzumlu görmektedir.

C. H. P., bu ortaklık anlaşmasının ortaya koyduğu meseleleri uzun vâde içinde düşünmek gerektiği kanaatindedir. Müsterek Pazar'la kuracağımız iktisadî mahiyetteki bağların, yeter derecede gelişmemiş bir memleket olan Türkiye'nin kalkınmasını baltalamayıp kolaylaştırması ve Devlet Kalkınma Plânının tatbik edilebilmesi için Devletçe alınması gerekli tedbirlerin ittihazını engellememesi gereklidir.

CENTO

C. H. P., Yakınoğuda kendi bağımsızlık ve toprak bütünlüklerini korumak ve demok-rasi yolunda ilerlemek isteyen milletlerin bir

araya gelmiş olduğu CENTO'ya -bugünkü bölgesi ile- bağlıdır.

C. H. P., CENTO'nun muhtelif sahalarda yüklendiği görevlerin başarı ile ifâ edilebilmesini, CENTO bölgesine dahil müttefiklerinin, bilhassa bünye reformları bakımından iktisadî ve sosyal alanlarda çabuk ve büyük hamleler yapabilmelerine bağlı görmektedir. C. H. P., CENTO içindeki müşterek faaliyetlerin, başlandığını memnuniyetle müşahade ettiği bu hamlelerin başarıya ulaşmasını sağlayacak bir ruha kavuşturulması gerektiğine kanidir.

İktisadî Yardım

C. H. P., Türkiye'nin kalkınmasının temel kaynağını, milletçe girişeceğimiz plânlı gayret ve fedekârlıklarda görür. C. H. P., bu gayret ve fedekârlıkların, memleketimizin daha uzun bir süre ihtiyaç duyacağı dış iktisadî yardımların artması için gerekli mesnedi teşkil edeceği inancındadır. C. H. P., iktisadî yardımı, Batı camiasının üyeleri arasında mevcut olan karşılıklı dayanışma, işbirliği, savunma yüklerinin eşit olarak dağıtılması ilkelerinin tabii bir sonucu olarak görür.

Türkiye, çok ağır bir dış borç yükü altında bulunduğuna göre, Hür Dünya memleketlerinden, istikbâlde geniş ölçüde ve uygun şartlarla iktisadî yardımlar almak durumundadır.

C. H. P., Türkiye'nin mevcut anlaşmalar dairesinde dış borçlarına sâdiktir. C. H. P., aynı zamanda, mevcut dış borç yükümüzün mâkul tedbirlerle hafifletilmesini de, kalkınmamızın icapları karşısında zarurî görmektedir.

Bunun gibi, dış iktisadî yardımların beklenen hizmeti görebilmesi, herşeyden önce, dış ticaret hadlerimizin aleyhimizde gelişmesi-ne bağlıdır.

C. H. P., dış politikasında yukarıdaki esasları bilhassa göz önünde bulunduracaktır.

Hür Dünya ve Birleşik Amerika ile Münasebetler

C. H. P., Hür Dünyanın savunması bakımından, Türkiye ile Birleşik Amerika arasındaki münasebetlerin, dostluk ve ittifakımızı vasıflandıran karşılıklı hürmet ve hukukî eşitlik esasları içinde her alanda daha da geliştirilmesi gerektiğine kaanidir.

C. H. P., Türkiye'nin Birleşik Amerika ile

olan ittifakının NATO'nun savunma gayeleri ve plânları dahilinde kalan iki taraflı icaplarını, daima yerine getirmeğe hazırdır.

C. H. P., memleketimizin diğer bütün NATO, CENTO, ve SEATO üyeleriyle, ezcümle İngi tere, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Kanada, İran ve Pakistan ile her alandaki münasebetlerini ve Japonya ile münasebetlerini geliştirmek azmindedir.

Nötralist Memleketlerle Münasebetler

C. H. P., kendi durumları icabı Türkiye ile aynı şartlarda bulunmadıkları için nötralist bir politika tâkip etmeyi tercih eden memleketlerle dostluk siyaseti güdecektir. C. H. P., nötralist memleketler muvacehesinde uygulanacak en makûl siyasetin, onları bu yola sevkeden tarihî ve iktisadî sebeplerin anlayışla karşılanması ve hür müesseselerin bu memleketlerde gelişmesine ve yerleşmesine hizmet edecek ve Batı düşmanlığının inkişafını engelleyecek iktisadî yardımların yapılması gerektiği kanaatinde dir.

C. H. P. bütün nötralist memleketlerle, ez-cümle Hindistan, Endonezya, Birmanya, Laos, Afganistan, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Irak, Gana ve Yugoslavya ile münasebetlerimizi sıklılaştırmak arzusundadır.

Türkiye'nin, sömürgeciliği en erken yenmiş bir memleket olarak, mensup olduğumuz Batı Camiası ile nötralist memleketler arasında iyi bir anlayış köprüsü olabileceği kanaatindeyiz. Türkiye, bu köprü vazifesini ifa ederken, elbette ki sömürgeciliğin hızla tasfiyesi ve sömürge halklarının dünyanın her bölgesinde bağımsızlıklarına kavuşmaları için gayret sarfedecektir. C. H. P., bu gayretlerin demagojik şekiller almasına ve NATO içindeki dayanışmayı bozacak polemiklerin yaratılmasına sebebiyet verilmeksizin, Birleşmiş Milletler Anayasasının ilkeleri dairesinde, makûl, serinkanlı ve itidâlli bir şekilde yürütülebileceği kanaatinde-dir.

Ortadoğu ve Arap Memleketleri ile Münasebetlerimiz

C. H. P., Türkiye'nin komşu Arap memleketleri ile ve diğer Arap Devletleri ile münasebet-

sebetlerini, uzun bir müsterek tarihin vasıflan-
dırıldığı özel bir dostluk havası içinde mütalea
etmektedir.

C. H. P., Ortadoğu Devletleri arasında iyi-
niyetli bir barışın kurulmasını arzu eder.

Silâhsızlanma

Silâhsızlanma, ancak dünyamızın bütün
bölgelerinde ve hernev'i silâhlara tatbik edile-
bildiği ve veto hakkı gibi engellerle karşılaş-
maksızın milletlerarası bir mürakabeye tâbi tu-
tulabildiği takdirde, tam olarak gerçekleşmiş
sayılabilir. Bu anlamda bir silâhsızlanma, C. H.
P. nin dış politikasında, müttefikleriyle işbirli-
ği dairesinde varmak istediği ideallerden biri-
ni teşkil eder.

Bununla beraber, bu gayeye varmakta saf-
ha safha gidilebilmesi ve münferit konuların
ele alınabilmesi de mümkündür. Bu bakımdan,
atom silâhlarının denemelerinin durdurulması
gibi münferit konularda kaybedilecek ilerleme-
leri, C. H. P. memnunlukla karşılayacaktır. An-
cak, C. H. P., bu gibi münferit sahalardaki iler-
lemelerin ciddî olabilmesini de, varılan anlaş-
maların hakikî bir milletlerarası murakabeye
tâbi tutulmasında görür.

Almanya ve Berlin Meseleleri

C. H. P., Türkiye'nin bir NATO üyesi olması dolayısıyla hâlen iki blok arasında büyük bir buhrana yeniden sebebiyet vermek yolunda kuvvetli bir istidat gösteren Almanya ve Berlin meselelerini NATO içinde yakın bir ilgi ile tâkibetmektedir.

Durumumuz, tabiatıyla, NATO üyesi bulunan sadâkatli bir müttefikin durumudur. C. H. P., bu kayıt altında, bugünkü büyük ihtilâflarda barış yoluyla bir uzlaşmaya varılmasını yürekten temenni etmektedir.

Uzakdoğu

C. H. P., Uzakdoğuda da, dünyanın her yerinde olduğu gibi, Birleşmiş Milletler Anayasasına uygun davranışlar içinde, mevcut anlaşmazlıkların halledilebileceğini ümit eder.

Sovyetler Birliği ile Münasebetler

C. H. P., Türkiye ile kuzey komşumuz Sovyetler Birliği arasındaki münasebetlerin inkişafının, silâhsızlanma, Almanya ve Berlin meseleleri gibi bellibaşlı dünya meselelerinin hâl yoluna girmesiyle hassaten kolaylaşacağı kanaatinde dir.

C. H. P., mevcut ittifak vecibeleri içinde, Sovyetler Birliği ve onun müttelikleriyle iki tarafli münasebetlerimizi, iyi komşuluk ve ademi müdahale prensiplerinin gereklerine uygun bir şekilde ve umumî olarak ihtilâflara müzakere yoluyla çâre aramak zihniyeti içinde yürütmek için elinden geleni yapmak arzusunda-
dır.

Herhâlde muhakkak olan bir şey varsa, Türkiye'nin dâhil olduğu batı savunma sistemi tamamıyla tedafüî bir sistemdir.

Kıbrıs

C. H. P., Züriç, Londra ve Lefkoşe'de Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan Krallığı, Büyük Britanya Birleşik Krallığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanmış olan anlaşmalar-
da mevcut bütün eksikliklere rağmen, bu anlaşmaların değiştirilmesine tevessül etmezsiniz, bunları aynen tatbik etmek ve bu metin-
lerde Kıbrıs Türk Cemaatinin hakları ve Türkiye'nin Kıbrıs'taki menfaatlerinin teminatı konularında vazedilmiş esasları korumak az-
mindedir. C. H. P., Kıbrıs'ta, İngiltere, Türk ve Elen unsurlar arasında statükonun bozulması-
na müsamaha göstermeyecektir.

C. H. P., Kıbrıs Türk Cemaatinin iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınması için gereken yardımları yapacaktır.

Yunanistanla Münasebetler

C. H. P., Kıbrıs konusunda statükonun muhafazasının, gerek NATO camiası, gerek Balkanlar durumu bakımından büyük önem verdiği tarihî Türk - Yunan dostluğunun ve iki memleket arasındaki ittifakın sağlamlığı için de çok önemli olduğu kanaatindedir.

EK

I

**C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün
24 Şubat 1960 günü T. B. M. M.'de Dışışleri Ba-
kanlığı Bütçesinin Görüşülmesi Münasebetiyle
C. H. P. Meclis Grubu Başkanı Olarak Yaptığı
Konuşma**

25

18

Er ist ein ...
...
...
...
...

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün 24 Şubat 1960 günü T. B. M. M.'de Dış-İşleri Bakanlığı Bütçesinin Görüşülmesi Münasebetiyle C. H. P. Meclis Grubu Başkanı Olarak Yaptığı Konuşma

“Muhterem arkadaşlar,

Dış politikada görüşlerimizi açık surette söylemek isterim: Esas itibariyle bu politika Cumhuriyetin ilk gününden beri tâkip ettiğimiz barış politikasıdır. İkinci Cihan Harbinden sonra teşekkül eden siyasi topluluklar içinde Türkiye'nin bugün de muhafaza ettiği müdafaa yeri bu politika tarafından tâyin edilmiştir.

Bu esas içinde muhtelif tatbikat safhalarına geçmeden evvel cihan barışının bugün bağlı bulunduğu temel düsturlar üzerinde kısaca bir tahlil yapmayı lüzumlu görüyorum.

Geçen Cihan Harblerinin bir askerî düstura dayandıklarını ilk önce belirtmeliyim. Her iki Cihan Harbi çabuk zafer kazanmak tertibi ve ümidi içinde patlamıştır. Her iki Cihan Harbi evvelden tahmin olunamayacak derecede uzun sürmüştür, evvelden tahmin olunamayacak kadar

ağır zayıyata insanların ve milletlerin dayandığını göstermiştir. Her iki Cihan Harbinden sonra, bir daha harb çıkarsa bunun medeniyetin sonu olacağı kanaati hüküm sürmüştür. Bugün vaziyet aynı telâkkiler içindedir.

Siyaset âlemi onbeş seneden beri dünya barışının esaslarını aramakla meşgul bulunuyor. Devletler başlıca iki topluluk halinde siyasi mücadeleleri devam ettirmektedirler. Bizim kaderimiz dünya barışıyla yakından ilgilidir ve içinde bulunduğumuz topluluğun askerî hazırlıklarına, karşı tarafla münasebetlerine sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Son bir sene içinde Doğu ve Batı münasebetlerinde gerginliğin azalması, bir araştırmaya imkân verecek temasların yapılması yolunu açmış görünüyor. Bu hal, insanlık için ileri bir merhaledir. Her suretle teşvik edilecek bir fırsat sayılmak lâzım gelir.

Bugünkü karşılıklı askerî hazırlıklar, iki Cihan Harbinin tecrübelerinden sonra bir esaslı unsura dayanıyor. Herkes, harbe mani olmanın çâresini çabuk bir zafer kazanmak ihtimalinin karşı taraf için mevcut olmamasında görüyor. Üçüncü Cihan Harbi de esas itibariyle

gabuk zafer hayalinden doğabilecektir. Zamanımızda askerî bakımdan değişmiş ciddi bir husus vardır. Nükleer silâhlarla yapılacak bir savaşta her iki tarafın harap olacağı ve neticede hiçbir taraf için zafer imkânı kalmayacağı umumî kanaat haline gelmiştir. Bu kanaatte büyük bir hakikat payı vardır. İnsanlar, umumî ve müşterek bir inanç olarak, bu gerçeği birbirlerine anlatmakla meşguldürler.

Yalnız, unutmamak lâzımdır ki, aynı tarzda bir kanaat Birinci Cihan Harbinden sonra da belirmiş, fakat bu, İkinci Cihan Harbine mani olamamıştır. Şimdi, nükleer silâhların mevcudiyeti, bu kanaati bir kat daha kuvvetlendirerek yaygın hale sokmuştur. Ancak, bu hal, nükleer silâhların daha tesirlilerini vücade getirmek için hummalı bir yarışa mani olamamış, aksine bunu teşvik etmiştir. Aslında bunun, şaşılacak ciheti yoktur. Nükleer silâhların dehşetinin, bugün diplomatik lisanda kullanılan tâbirle bir "Deterrent", bir önleyici olacağı ümidine milletlerin kaderi elbette bağlanamaz. Onun için, bloklar, şayet harb çıkarsa misilleme tedbirlerini tesirli ve hazır bulundurmaya mecburdurlar. Yani bugün, barışın ancak karşılıklı olarak alabildiğine silâhlanma suretiyle sağlanması

gibi hakikaten garip bir vaziyetle karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. İki topluluk için askeri bakımdan en amelî barış çâresi, hattâ tek amelî barış çâresi, karşı tarafa çabuk bir zaferin imkânı olmadığını, misillemenin mutlaka vuku bulacağını fiilen anlatacak hazırlıklar üzerinde toplanmıştır. Halbuki harb hazırlığı için mütemadi bir yarışmanın da bir harb tehlikesi olduğu tarih içinde tecrübe edilmiştir. Nitekim, bu halde dahi son on senede milletlerin muhtelif vesilelerle Cihan Harbinin eşğine kadar geldiğini daima hatırdâ bulundurmak lâzımdır. Uzak Doğu'da, Orta Doğu'da taraflar zaman zaman tutuşmaya pek tehlikeli şekilde yakınlaşmışlar, umumî patlama ancak uçurumun kenarında önlenebilmiştir. Siyaset adamlarının büyük buhranlar esnasında sonuna kadar sâkin ve akıllı kalmalarını sağlayacak bir çâre henüz keşfedilmiş değildir.

Bütün bu sebeplerden dolayıdır ki, silâhsızlanma çâresi aramak için gayretleri insanî bir barış gayreti olarak görmek lâzımdır. "Barış için silâhlanma yarışı"nın başlıca temsilcisi olan büyük milletlerin silâhlanmayı azaltmak ve durdurmak için gayretleri bizim gibi bütün barışsever milletlerin temennileri içindedir. Bu

meselenin ameli tarafı başından beri esaslı güçlüklerle kaplıdır. Geçen büyük harblerin arasındaki devirlerde de silâhsızlanma fikri ve teşebbüsleri mevcuttu. Ancak, bu fikir ve teşebbüsler hasmı zayıf düşürmek gayesini esas almış göründüklerinden gayretler elle tutulur hiçbir neticeye varmadı; nihayet harpler en geniş silâhlanma içinde patladı. Bu sefer de böyle bir gayeden, iki taraf da karşılıklı şüphe içindedir. Yeni silâhsızlanma teşebbüslerinin hakikî ve fiilî kontrol talebiyle beraber doğmuş olması bu yüzdendir. Teşebbüsler silâhsızlanmanın yalnız nükleer silâhlara hasredilmesi arzusuyla başlamış, bu mevzularda senelerle münakaşalar geçtikten sonra şimdi, bütün silâhlara şâmil ve kontrol altında bulunan bir silâhsızlanma fikri nazariye olarak kabul edilmiş görünüyor. Atom denemelerinin durdurulması, yolun ilk adımını teşkil edecektir. Ancak, tatbikat safhalarına girdikçe ne güçlükler çıkacağını tahmin etmek mümkün değildir. Herhalde daha uzun müddet, barışın muhafazası için karşılıklı olarak nükleer silâhların "Deterrent" önleyici hassasına bel bağlamaya ve bir kuvvetler muvazenesinden kuvvetlerin hareketsiz kalmalarını beklemeğe mecbur bulundu-

ğumuz açık şekilde anlaşılıyor. İçinde yaşadığımız dünya, böyle bir dünyadır.

Bu şartlar altında nükleer silâhların, hususiyle uzun ve orta menzilli güdümlü balistik mermilerin gelişmesini, ilerlemesini yakın bir ilgiyle tâkip etmek bizim için dahi büyük ehemmiyette bir meseledir.

Şimdi, bir esas noktaya dikkati çekmek isterim: Dünya barışının bugünkü halinde ve bizim jeopolitik durumumuz itibarile memleketimizin tarafsız bulunması, yani yaygın tabirile nötralist bir politika takib etmesi mümkün müdür? Biz, İkinci Cihan Harbinin başından beri Türkiye'nin müdafaasını Batı âlemi ile aynı safta görmüşüzdür. İkinci Cihan Harbinden sonraki yeni şartlar altında da memleket müdafaasının, Batı demokrasileri içinde kalmamız suretiyle mümkün olacağına inanmışızdır. Memnuniyet verici husus şudur ki, demokratik hayata girmemizden sonra bu telâkki bütün siyasî partilere mal olmuştur. Amerika ile yakın temaslardan başlayan münasebetler NATO içinde kesin şeklini almıştır.

Büyük bloklar arasında tarafsız bir politika takib ederek siyasî menfaat sağlama mey-

linde olan memleketlerden, coğrafi ve stratejik olarak bizim esaslı farkımız vardır. Hâdiseler, yeni durumda, bizimle temas halinde inkişaf edecektir ve ilk günden bizim müdafamız birinci derecede mesele olarak ortaya çıkacaktır. Nitekim, İkinci Cihan Harbinden sonra müttefikler arasında zuhur eden ihtilâf ve ayrılma da ilk ânında bizim hayatî meselelerimizi ortaya getirmiştir. Bu menfaatleri korumak için muhtaç olduğumuz desteği Batı âleminde ve Amerika'da bulduk. O zamandan beri, memleket müdafaasının Batı demokrasileri topluluğu içinde müşterek mükellefiyetle mümkün olacağı hakikati her vesile ile teyyüt etmiştir.

Sonra, bizim Batı camiasında yer almamızın, müdafaa mülâhazalarının dışında bir de fikrî tarafı vardır. İkinci Cihan Harbi biter bitmez memleketin siyasî ideallerini demokrasî dediğimiz yeni hayat tarzında bütün şartları ve icaplarıyla arama kararımız bizi, müdafaa cephesinde beraber bulunduğumuz memleketlerle aynı siyasî idare anlayışında da birleştirmiştir. Bu suretle, meşru müdafaa yolunda beraber bulunanlar, millet idaresinde de siyasî idealleri birbirine benzer, birbirini an-

lar ve teşvik eder durumda olmuşlardır. Bizim Batı ile ittifak halinde bulunmamız, bu âlemin sâdece stratejik sebeplerle ittifak kurduğu, siyasî idareleri ve idealleri tamamen ayrı bir memleketle beraber görünmesinden esaslı olarak farklıdır. Unutmamalıyız ki, bizim demokrasi içinde yaşayan Avrupa Devletleri topluluğunda yer almamız, Avrupa Konseyindeki üyeliğimizle kesin şeklini bulmuştur.

Ayrıca, bizim memleketin nötralist bir politika takip etmesi tasavvur olunamaz. Bizim için, husule gelen ittifaklar içinde sadakatle ve fedakârlıkla memleket emniyetini sağlamak lâzımdır.

Tarafsız politikanın mahiyetini kendi memleketimiz için bu suretle tasrih ettikten sonra ilâve etmeliyim ki, menfaatlerine ve jeopolitik durumlarına göre tarafsızlık tâkip eden memleketlere karşı anlayış içindeyiz. Bu hususta Birleşik Amerika Devletlerinin tarafsızlarla iyi münasebetlerini Cumhuriyet Halk Partisi olarak takdirle karşıladığımızı ifade etmek isterim. Bu sözlerimle tarafsızlık bahsinde Partimizin siyasetini açıkça belirttiğim kadar, yanlış tefsir ve isnatları da esassından reddetmiş olduğumu sanıyorum.

İçinde bulunduğumuz ittifak manzumeleri için bir iki mülâhazamı arz edeyim. NATO içindeki münasebetlerde askerî sahanın dışındaki konularda da yakınlık ve yardımlaşma aramaya çalışılmaktadır. Bu, iyi bir şeydir. Ancak, NATO nun asıl vazifesi askerî müdafayı temin etmek olduğu için bu vazife hiçbir sebeple ikinci dereceye bırakılamaz. Bütün müttefiklerin vazifede ve fedakârlıkta dikkatli olmalarını tâkip etmeye mecburuz. Ben, bilinen münakaşaların hududuna girmesizin esas ihtiyacı belirtmekle yetiniyorum. NATO ittifakını, biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak, müdafaamızın ve dış politikamızın temel taşı saydığımızdan bu meselelerde büyük hasssiyet göstermemizi tabii karşılamak lâzımdır.

CENTO ittifakı Irak'ın ayrılmasından sonra, daha sade bir şekilde, ehemmiyetini artırmıştır. Amerika'nın aslî bir âzâ olmaması eksikliği henüz durmaktadır. İkili ittifaklar Amerika'nın ilgisini daha yakından göstermesi fırsatını vermiştir. Bütün bu gelişmeleri memnunlukla karşıyoruz. Unutmamak lâzımdır ki, CENTO içindeki mukellefiyetlerimizin hiçbir suretle NATO içindeki duru-

mumuza tesir etmemesi şarttır. Bu ışık altında Cumhuriyet Halk Partisi Türkiye'nin CENTO'da muhafazasını esaslı bir gaye bilmektedir. CENTO ittifakının içindeki münasebetlerimizin ilerlemesini memnurlukla teşvik edeceğiz.

Bütün bu ittifaklar içinde Birleşik Amerika'yla münasebetlerimiz hususî bir ehemmiyet taşımaktadır. Birleşik Amerika NATO'dan evvel yardımcımız, NATO içinde müttefikimiz, CENTO içinde ittifakın teşvikçisi ve bunlardan başka iktisadî, malî alanda kuvvetli desteğimiz olmuştur. Bu kadar geniş münasebetlerin millet bünyesinde yerini isabetle tâyin etmekte fayda vardır. İlk önce şunu belirteyim ki, siyasî partilerin hiçbirinde Amerika münasebetlerini kıymetli tutmayan bir telâkki yoktur. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi ise, bu yeni münasebetlerin onbeş sene evvelki kurucusu ve onbeş seneden beri sâdık taraftarıyız. Bizim kanaatimizce, Birleşik Amerika dostluğunun temelini hükümetten hükümete bir münasebet manzarasının ötesinde, milletten millete münasebet kaidesinde sağlam olarak muhafaza etmek lâzımdır. Biz, milletçe birçok meselelerde eksik du-

rumda olabiliriz. Ama dış politikada, devletlerarası münasebetlerde tarihi ve tecrübesi zengin bir memleketin evlâtlarıyız. Milletlerarası dostluk hayatının resmî hükümetler münasebetleri kanalıyla yürütülebileceğini mükemmel bir surette anlarız. İçinde bulunduğu demokratik rejimde iç ve dış her münasebetin milletin takdirine, tenkidine açık olduğunu da tecrübe ediyoruz. Şimdi, Amerika dostluğu meselesini bu zaviyeden tahlil ediyorum.

Benim kanaatimce, Amerika ile münasebetlerin sağlam tutulmasına zarar verecek tek unsur, bu münasebetlerin milletten millete olduğu hakikatini zedelemektir. Böyle bir hatadan dikkatle sakınmak lâzımdır. Hususiyle, içinde bulunduğumuz demokratik rejimin geçirmekte olduğumuz hastalıklar devresinde böyle bir cereyana kolaylıkla heves edecekler bulunabilir. Bunların arasında memleketimizin siyasetinde çalışanlar görüneceği gibi, Amerikan resmî memurları içinde de ihtiyatsızlar görünebilir. Samimî olarak müşahedemiz oldur ki, Amerika Devleti, Amerika halkı ve Amerikan kültür âlemi Türkiye'nin iyilliğini istemekte ve dostluğu milletten millete olarak be-

nimsemektedirler. Her iki memlekette iktidarda bulunan siyasî partiler gelip gidecek, fakat bu dostluğun temeli ve yürüyüşü mahfuz kalacaktır. Bunun, istinat edilmesi lâzımgelen bir temel olduğunu her ciddi vesilede görmekteyiz. Bizim tarafımızdan da Amerika ile iyi ve yakın münasebetleri sağlam muhafaza etmek kararı milletçe muhkemdir. Amerika ile son zamanlarda yapılan bütün mukavermeme kaygusu, bizim dikkatle göz önünde vermeme kaygusu bizim dikkatle gözönünde tuttuğumuz bir konudur. Amerikalı dostlarımız bizim bu hassasiyetimizi daha 1947 den beri bilirler. Bu esaslara el birliği ile dikkat etmek sayesinde Birleşik Amerika'nın müttetik olduğu bazı memleketlerde husule gelen münakaşalar bizim memlekette hiçbir zaman ehemmiyetli bir dereceyi bulmayacaktır. Amerika ile münasebetlerimiz karşılıklı emniyet ve manfaat ihtiyacı ile bağlanmış iki müstakil millet ve Devletin münasebetleri şeklinde gelişmekte devam edecektir. Amerika emin olmalıdır ki, kendisi için en sağlam müttetik Türkiye, demokrasi ile idare edilen bir Türkiye olacaktır.

Temas etmek istediğim bir mühim başka

mesele de, Ortadoğu'daki münasebetlerimizdir. Arap âlemi siyasi ve içtimai hayatında inkişaf ve münakaşa halindedir. Yeniden bazı memleketlerin istiklâllerine kavuşmalarını ancak sevinçle karşıladık. Arap âleminin hiçbir köşesinde dostluktan başka bir arzumuz bulunmadı. kırk seneden beri cereyan eden hâdiselerle sâbit olmak lâzım gelir. Kendi kaderlerini tâyin devresinde bulunan Arap memleketlerinin bizim iyi yürekli dileklerimizden emin olmalarını isteriz. Doğrudan doğruya komşumuz olan Arap memleketleri ile münasebetlerimizin emniyet havası taşınmasını ciddî şekilde arzuluyoruz. Bizim Arap âleminde beklediğimiz ise şudur: Kendi aralarındaki münakaşalara biz elimizden geldiği kadar karışmamağa çalışacağız. Bizim bu halimizi onların anlayışla karşılamaları lâzımdır. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak Araplar arasındaki münakaşalara Türkiye'nin karışmamasını daima iltizam etmişizdir. Arap âlemi de Türkiye'nin dünya ile münasebetlerini Türkiye'nin hakları ve menfaatleri çerçevesi içinde görmeğe alışmalıdır. Birçok lüzumsuz anlaşmazlıklardan milletlerimizi bu suretle korumuş olur, Ortadoğu'da yeni

bir devre açabiliriz.

Yakın komşumuz Sovyet Rusya ile münasebetlerimizin iyileşme istidadı göstermesinden memnuniyet hissederiz. Dünya barışının konuşmalarla aranması yolunun açılması bizi sevindirmiştir. Bu yolun kaybolmamasını ve büyük devletler arasında daimî araştırmanın devam etmesini ciddi olarak istiyoruz. İlk temaslarda derhal büyük başarıların elde edilmesi gibi bir hayal beslemiyoruz. Cihan barışının temini uzun çalışma ve uzun sabır meselesi haline gelmiştir. Bu uzun araştırmada Cumhuriyet Halk Partisi olarak Türkiye'nin daima kolaylaştırıcı istikamette çalışması için elimizden geldiği kadar uğraşacağız. Bizim içinde bulduğumuz müdafaa sisteminde sâdık ve dürüst bir müttefik olarak vaziyetimiz mütalâa edilirken kendisine karşı ayrıca hiçbir menfi his beslemediğimize Sovyet Rusya'nın komşu olarak emin olmasını isteriz. Devletler arasında bir patlamaya mahal verilmemesini ve cihan barışının araştırılmasını samimî olarak isterken, tarihte emsali görüldüğü gibi konuşan devletlerin müzakerede bulunmayan dostlar aleyhine birbirlerine tavizlerde bulunacağına tabiatiy-

le ihtimal vermiyoruz. Çünkü tâviz politikası mutlaka güveni sarsacak ve neticede mutlaka patlamayı getirecektir. Tâviz politikasının, barış aramanın tam ters yolu olduğuna kaaniiz.

Bu konuşmamda bütün dostlarımızla iyi münasebetlerimizin tafsilâtına girmemeyi tercih ettim. Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu münasebetlerin daha da gelişmesine daimî surette çalışacağımız tabiidir. Ben bugün Türkiye'yi birinci derecede ilgilendiren ana, dış politika konularını tahlil etmek istedim. Beyanatımın bu açıdan mütalâasını rica ederim.

Söylediklerim, Cumhuriyet Halk Partisinin bugün muhalefetteki ve yarın mesuliyetteki dış politika yoludur. Bu yolu hulûs ile, açık olarak izah etmeye çalıştım. Bu açıklamada bizimle Demokrat İktidar arasındaki farkları herkes kendi anlayışına göre bulacaktır. Görüyorsunuz ki, müdafaa ettiğimiz dış politikamızın esası, sözümün başında söylediğim gibi, cihan barışıdır ve cihan barışı içinde Türkiye'nin tamamıyetine sahip şekilde demokratik bir nizam altında hür, mesut, müreffeh yaşamasını gaye edinmektir.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

EK

II

**C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün
"Milletlerarası Barış için Carnegie Vakfı" Tara-
fından 1960 yılı Aralık ayında yayılanan "Barış
üzerine Görüş'er" adlı kitapta yer alan" Müza-
kere ve Millî Menfaat" başlıklı İngilizce Maka-
lesinin Türkçe Tercümesi**

MÜZAKERE VE MİLLÎ MENFAAT

İsmet İNÖNÜ

Müzakere yoluyla bir ihtilâfın halledilebilmesi için birinci şart, hem ihtilâfın mevcûd olduğunu, hem de onun halledilmesi gerektiğini iki tarafın kabûl etmesidir.

Biri diğere iradesini kabûl ettirecek herhangi bir tesirli unsurdan mahrum olan müzakerecilerden biri, ihtilâfi hak yolunda halletmektense onun devamını menfaate daha uygun görürse, müzakere, usuller ve felsefeler tartışması ile mütemadiyen akamete uğrar. İkinci Cihan Harbinden sonra milletlerarası büyük müzakerelerin hemen hepsi böyle bitmiştir. Fakat XX. nci yüzyıl tarihi bunun önlenmez olduğu intibaini da vermez. Türkiye'nin tecrübesi de göstermiştir ki sağduyu, iyiniyet ve insafli davranış, milletlerarası anlaşmazlıkların barış yoluyla hallini, görüldüğünden çok daha büyük ölçüde mümkün kılmaktadır.

Birinci Cihan Harbi daha 1910 da kaçınılmaz hale gelmişti. 1870 - 1871 seferinden sonra nesiller, yeni zaferler için hazırlanmak veya geçmiş acıları tamir etmek düşüncesi ile yaşıyordu. Fakat hakikatte Birinci Cihan Harbinin çıkmasını mukadder kılan sebep, kırk yıldan beri birikmiş olan siyasi ihtilâfların görüşme ile çözülecek halde olmamasına alâkali devletlerin inanmış ve hal yolunun tamamıyla askerî zihniyete bırakılmış olmasıdır.

Devletler arasında mevcut olan ihtilâfların mahiyetini konuşmak ve bunlara çâre aramak mümkün olmadığı önceden kabul edildiği için, buna teşebbüs etmeğe kimse cesaret edemiyordu. Lâhey Daimî Hakem Divanı teşebbüsünün pek cansız bir şekilde doğmuş olması da bunu gösteriyordu.

O günlerde milletleri biribiriyile tutuşmaya sevk edebilen siyasi ve içtimai sebepler bugünküyle kıyas edilemeyecek kadar iptidai idi. Millî kudreti ve toprakları genişletmek, rakipleri zayıf ve ilerisi için tehlikesiz hale getirmek başlıca amaçlardı. Bu bakımdan askerî hesapların tesiri, hâkim rol oynuyordu. Bir seferin kazanılması için, seferberlikte, yığınakta

düşmana takaddüm etmek, düşman tamam hazır olmadan onu bastırmak ve düşmanın silâhli kuvvetlerini mahvetmek ve bu yoldan düşman milletleri teslim olmaya mecbur bırakmak lüzumlu görülüyordu. Genelkurmay Başkanları siyaset tespitiinde hâkim rol oynarlardı. ve hükümetlerine verdikleri mütalâalar şu şekilde kısa ve ciddi surette ürkütücü olurdu:

“HARBE KARAR VERİP VERMEMEK BİZİM SALÂHIYETİMİZ DAHİLİNDE DEĞİLDİR. ANCAK, BİR HARB OLACAKSA ŞU TARİHE KADAR KARAR VERİLMELİDİR. DAHA SONRAYA BIRAKILIRSA ZAFERİ GARANTİ EDEMEYİZ!” DERLERDİ.

1904 Rus - Japon seferinden sonra Çarlık Rusyası bir Avrupa harbi için ciddiyetle hazırlanmağa başladığında askerî hesaplar daha çok karışmış bulunuyordu. 1910 dan itibaren, Osmanlı İmparatorluğunun Afrika'da ve Avrupa'da parçalanması seferleri süratle birbirini tâkip etmiştir. Bu sırada büyük devletler kendi aralarında bir tutuşmaya varmamak için dikkatli davranmışlardı. Ufukta görünen Cihan Harbinin hesaplaşmasından önce bu ilk paylaşımlar lüzumlu görülmüştü.

Birinci Cihan Harbi — ilerde, daha büyük bir harb çıkıp da birincisini gölgede bırakınca-ya kadar “Büyük Harb” diye bilinen bu Cihan Harbi —, tarafların denizaltı, ağır toplar ve yeni muharebê usullerinden büyük neticeler bekleyen hayalleri içinde vukua gelmiştir. Harb, her tahmini aşan bir müddetle uzamış, büyük can kaybına malolmuş ve âti için dehşet verici hâtrâlar bırakarak bitmiştir. Verdiği neticelerse pek mahdut ölçüde kalmıştır.

Birinci Cihan Harbini yarım yüzyıldan beri hazırlayan büyük devletlerin dünyayı paylaşma politikaları bu harble sona ermemiştir. **Milletler Cemiyetinin kurulmasında, daha ziyade, galip devletlerin durumlarını ve kazançlarını korumak zihniyeti hâkim olmuştur.** Yeni ihtiraslar belirmiş, yeni paylaşma usulleri yaratılmıştır. Sömürgelerin yeniden taksimi ve manda sistemi bu cümledendir.

Birleşik Amerika, Birinci Cihan Harbinin hitamından evvel yeni barış şartlarının esaslarını ilân etmişti. Yeni muahedeler hazırlanır ve yeni müstakil devletler vücuda getirilirken, Avrupa devletleri, bu şartları ancak kendi maksatlarına göre ve bazı hallerde adaletsiz ölçülerde dikkate almışlardır.

Türkiye misali bu bakımdan ibret vericidir. Birinci Cihan Harbinden sonra Türkiye, cihan ölçüsünde mütevazi sayılsa bile, kendisi için çok hayati olan birçok meselelerini müzakere yoluyla hâlledebilmiştir. Türkiye, kendi halkı ile meskûn olan yerlerde büyük haksızlığa uğramıştı. Sevr Muahedesi ile bütün Türkiye fiilî olarak nüfuz muntakalarına ayrılmış ve daimî işgale mahkûm edilmişti. Türkiye bu barış şartlarını reddetmiş ve, Atatürkün önderliğinde, bulabildiği bütün silâhlarla ve bütün milletin yıllar süren fedakârlığı ile vatanı kurtarmağa çalışmıştır.

MERKEZİ DEVLETLER İÇİN BARİŞ MUAHEDELERİNİ MÜZAKERE ETMEK HAKKI TANINMADIĞI HALDE, TÜRKİYE BAŞARILI MİLLÎ KİYAMI NETİCESİNDE, KENDİ BARİŞ MUAHEDESİNİ LOZAN'DA MÜZAKERE ETMEĞE MUVAFFAK OLMUŞTUR.

Lozan barış müzakeresinin muvaffak olması şu temel anlayışa dayanır: Türkiye, müzakere ile elde edilecek neticelerin haklı ve mümkün olan hudutlar içinde bulunmasını isabetle takdir etmeğe çalışmıştır. Arap memleketleri

üzerinde iddia açmaması ve Rumeli'de haklı olduğu ölçülere kadar bile ısrar etmeğe imkân olmadığı takdir etmesi, tamirat meseleleri üzere hayal yapmaması, âtiye talik olunabilecek meselelerde inat göstermemesi gibi dik-katlerle, Türkiye, müspet sonuçlar veren ve kendisiyle âkit devletler arasında devamlı barış kuran bir muahede sağlamağa muvaffak olmuştur. Esasen müzakerelere katılan devletler de yeni bir harbden ve taleplerini kabul ettirebilmek için büyük fedakârlıklardan çekinecek durumda idiler.

D.ğer barış muahedelerinde bulunan silâhsızlanma ve iktisadî ve malî tahdit hükümleri, Lozan'da Türkiye'ye kabul ettirilememiştir. Bununla beraber, Türkiye, Boğazlar müdafasında, baskın teşebbüsüne karşı kendini müdafaasız kılan tahdit hükümlerini kabul etmek durumunda kalmıştır.

Bazı meselelerin hâlli ileriye bırakılmıştır. Fakat müzakere yolu ile devamlı bir barış sağlayabilmek için lâzım olan, harbden iki tarafın hakikaten bıkmış olması ve yapılacak fedakârlıkların tahammülü mümkün ve haklı hükümetler içinde tutulması şartları temin edilmiştir.

Âtiye talik edilebilecek hususlar için beklemeye razı olmak suretiyle, Türkiye, bazı meselelerin zamanla tatmin edici hal şekillerine bağlanmasını sağlayabilmiştir. Meselâ, Boğazlarla ilgili hükümler, 13 yıl sonra, bu müddet boyunca ihtiyacı anlatan Türkiye'ye dünya hâdiselerinin de hak vermesi üzerine, 1936 daki Montrö müzakereleriyle düzeltilmiştir.

Türkiye, Lozan'da, fikir olarak Hatay bölgesinin Türk karakterini kabul ettirmişti. Ancak burasını Suriye'de yerleşen mandater idareden kurtaramamıştı. 14 yıl bu konuda Türkiye'nin uğradığı haksızlık anlatılmağa çalışıldı. Nihayet Milletler Cemiyeti çerçevesi içinde, mesele, 1938 de kısmen halledildi. 1939 da da kesin hal çâresine, yani Anavatana iltihaka imkân bulundu.

Lozan Muahedesinin zamana bıraktığı meseleler, böylece, müddetleri doldukça tasfiye edilebilmişti. Bu arada milletlerarası hâdiseler o kadar dalgalı geçmiştir ki, gerek Boğazlar, gerek Hatay dâvalarını, müzakere yolunu sabırla beklemeksizin, zorla, emrivaki halinde halletmek imkânı bir kaç defa görülmüştür. Fakat Türkiye böyle maceralara girmemiştir.

Gene bunun gibi, bir imparatorluğun vârisi olduğu halde, Birinci Cihan Harbinden sonra ve İkinci Cihan Harbi sırasında, komşularının toprakları üzerinde kaç defa karşısına çıkan heveslendirici fırsatları ve telkinleri reddetmiştir.

LOZAN BARIŞ MÜZAKERELERİNİN SONLARINA DOĞRU, YUNAN BAŞDELEGESİ VENIZELOS'DAN, TÜRKİYE'NİN BU MÜZAKERELERDEKİ ÖLÇÜLÜ DAVRANIŞININ PRATİK FAYDALARINI GÖSTEREN BİR HÂTIRASINI DİNLEMİŞTİM.

Venizelos'la çetin hasım olarak başlayan resmî münasebetimiz zaman ile karşılıklı samimiyet içinde hususî görüşmeğe kadar ilerlemişti. Venizelos'un birçok yüksek vasıfları yanında açık sözlülüğün de kolaylaştırdığı bu hususî görüşmeler, birçok güçlüğün hallini mümkün kılar ve atı için iki millet arasında sağlam münasebetlerin ruhî temelini hazırlardı.

Venizelos, Konferansın başlamasından önce, İngiltere ve Fransa Nazırları ile görüşmüş ve memleketinin talepleri için müzaharet aramıştı. Peki iyi tanıdığı Lord Curzon'dan, eski ve sadık bir mütttefik olarak, kaybolan Sevr Mua-

hedesi projesinin hükümlerini yeniden temin etmesini istemiş, fakat Lord Curzon'dan, nazikâne bir üslupla, üç yıl süren yeni bir harbin vaziyeti değiştirdiği cevabını almıştı. Bunun üzerine Venizelos, şiddetle münfail olarak, konferansta, İngiltere ile ittifak etmenin âkîbetini bütün dünyaya ilân edeceğini tehdit olarak söylemişti.

Bundan sonra Venizelos Paris'e giderek Poincaré ile görüşmüş, aynı taleplerde bulunmuştu. Ondan da menfî cevap alınca, eski müttefikleri olarak başına felâket getirdikten sonra şimdi Yunanistan'ı terk ettiklerini hiddetle söylemişti. Ayrılırken de, Venizelos, tek ümidinin Türklerde kaldığını beyan etmişti.

Ben, hayretle, kaybolan eski talepler için Türklerle nasıl ümit bağladığımı sorduğum zaman, Venizelos, **"TÜRKLERİN AŞIRI TALEPLERİ VE UYUŞMAZLIĞI KARŞISINDA NİHAYET BİZE MUHTAÇ OLCAKSINIZ"** demek istediğini söylemiş, fakat konferansta Türkiye'nin yeni bir zihniyetle göründüğünü ve tahmininin doğru çıkmadığını kaydetmiştir.

Müzakere yolu ile bir ihtilâfı halledebilmek için her müzakerecinin, varmak istediği netice-

leri, ilk önce kendi zihninde haklı ve insafli olarak tâyin etmesinin şart olduğu bütün hayatında zihnime yerleşmiştir. Bu takdirde müzakerelerin başarılı ve tatmin edici sonuçlara varması çok kolaylaşmış olur. Türkiye'nin de, her memleket gibi, hallolunmamış meseleleri elbette, vardır. Ancak, kırk yıldan beri Türkiye'nin, barış içinde mesele halletmeyi en verimli yol saymasının ve komşular arasında kendi barış içinde ve dostça geçinme niyetinin halis olduğuna inanılmasının bilânçosu müspettir.

Dünya durumuna bakıldığında da buna benzer dersler çıkarılabilir.

Bir daha harb çıkmasının medeniyetin sonu olacağı kanaati 1918 de umumi idi. İlerisi için düşünülen barış teşebbüslerinden biri Milletler Cemiyeti ise, öteki de silâhsızlanmanın milletlerarası siyasete temel olarak alınması ve barış muahedeleri üzerindeki şikâyetlerden çıkan ihtilâfların, silâhla değil, müzakere yolu ile halledilmesinin esas tutulması idi. Fiiliyatta, silâhsızlanma ilk önce mağlûp devletler tarafından gerçekleştirilecek ve zamanla Milletler Cemiyetine dahil bütün devletlere teşmil edilecekti.

Bu hususta İkinci Cihan Harbi çıkıncaya kadar yapılan teşebbüsler ameli ve ciddi hiçbir neticeye varmadı. Bu suretle, silâhsızlanma fikri yalnız mevcut veya muhtemel hasmı zayıf düşürecek bir tedbir olarak düşünülmüş gibi bir durum ortaya geldi.

Millî emelleri tahakkuk ettirmek için harbe müracaattan içtinap etme fikri, bir çâre olarak Birinci Cihan Harbinden sonra umumiyetle düşünülmüştür. Milletler Cemiyeti de, Briand-Kellogg Paktı da bu fikre istinat ediyordu. Fakat Mihver Devletlerinin Milletler Cemiyetini terketmeleri ve İkinci Cihan Harbinin çıkması bu umumî taahhütlere rağmen olmuştur. Bu taahhütleri ihlâl etmiş olanların mantığı, harbe müracaat edilmediği takdirde, emellerin ne yoldan tahakkuk edeceğinin ameli olarak bulunmamış olması idi. Nimetlerden yoksun kalmış memleketlerin liderleri, Briand - Kellogg Paktı ile Milletler Cemiyetinin, status quo'yu muhafaza etmek için birer bahaneden ibaret olduğu ithamını kendi milletlerine mütemediyen aşlamışlardır.

Öte yandan, galip devletler de, daha barış muahedelerinin imzası günlerinde birbirlerinden memnuniyetsiz ve kirgin ayrılmışlardır.

Paylaşmadan hepsi aynı derecede memnun olmamışlar ve fedakârlıkları ile mütenasip mükâfat elde edemediklerini söylemişlerdir. İtalya ile Japonya hayal kırıklığına uğrayanların başında geliyordu. İngiltere de, harb sonunda Avrupa hâkimiyetini Fransa'ya ve onun etrafındaki ittifak sistemine kaptırdığı için vaziyetten memnun değildi.

Bütün bunların üstünde, Komünist Rusya'nın, dünya siyaseti alanında büsbütün yeni bir telâkki ve enerji ile ortaya çıkması büyük önem taşıyan bir gelişme idi. İki Cihan Harbi arasında, uzun bir müddet, Sovyetler Birliği, başlıca endişe kaynağı olarak görülmüştür. Batı demokrasileri uzun zaman komünistleri hasım saymış, Birinci Cihan Harbinden sonra, ihtilâl rejimine karşı ayaklanmalar Batı Devletleri tarafından her suretle desteklenmiştir. Zamanla bu devletler Sovyet Hükümetini tanımış olmakla beraber, münasebetler soğuk ve uzak kalmış ve Sovyet idaresinde Batı demokrasilerine karşı emniyetsizlik derinleşmiştir. Batı demokrasileri, uzun müddet, Nazi ve Faşist rejimlerinin, kendilerinden çok Sovyetler aleyhinde olduğunu zannetmiş ve Mihver gücünün gelişmesini sükûnetle tâkip etmişlerdir.

Fakat 1939 da, Mihver tehlikesine karşı, İngiltere ve Fransa ile Sovyetler Birliği arasında işbirliği düşünülecek kadar münasebetler yakınlaşmıştır. Bununla beraber karşılıklı güvensizlik hâlâ devam etmekte idi.

NAZİLERİN ZAYIF VE YETERSİZ SAYDIKLARI WEIMAR REJİMİNİN ÇÖKÜŞÜNDEN SONRA ALMANYA'DA HARBİN KAYBEDİLMESİ SEBEPLERİ BAŞLICA ASKERİ MAHİYETTE GÖRÜLÜYORDU. İki cephede birden savaşmakla kendi kendilerini zayıf düşürmüşlerdi. Sonra, milletin harb kaabiliyeti, içerde maddî ve mânevî sabotajlarla yıpratılmıştı. İstikbalde bunlar, iyi bir propaganda teşkilâtı ile ve bozgunculara aman vermeyen bir idare ile önlenebilirdi. Üstelik, gene Nazilerce sanıldığına göre, Birleşik Amerika, Birinci Cihan Harbinden kâfi derecede canı yanmış ve hayali kırılmış olarak çıkmıştı. Avrupa'da yeni bir maceraya atılmak için kendinde istidat kalmamıştı. İşte bu gibi telâkiler Nazi rejiminin harb hazırlıklarına esas olabilmistir.

Mihver Devletleri gitgide daha aşikâr bir surette Milletler Cemiyetini saymaz ve imkân

buldukları yerde istilâya teşebbüs eder hale geldiler. İtalya'nın Habeşistan seferi, Japonya'nın Çin seferi, Milletler Cemiyetine meydan okuyarak icra edilmiştir.

İkinci Cihan Harbinin çıkmaması için Batı Devletlerinin tahammülleri hudutsuz olmuştur. 1939 da her iki taraf, açıktan, harb ihtimaline karşı hazırlıklara başlamıştı. Mihverde ve hususiyle Hitler'in etrafında şu kanaat hüküm sürüyordu: Almanya bütün arzu ettiklerini elde edecek, bu uğurda da büyük bir harbe sürüklenmiyecekti. MAAMAFİH BU ESNADA, ARTIK BİR HARBİN KAÇINILMAZ OLDUĞU FİKRİ HÂKİMDİ. YALNIZ BAŞINA BU TELÂKKİ İSE HARB ÇIKMASI İÇİN KÂFİDİR.

İkinci Cihan Harbinin cereyanı, ümitlerin bağlandığı askerî düsturların sağlam olmadığını tekrar ispat etmiştir. Harb bütün dünyaya yayılmıştır. Almanya, bu sefer İtalya ile Japonya da beraberinde olarak, bir defa daha harbden mağlûp çıkmıştır. Bu harbden atom çağı doğmuş ve insanlığın kendi kendini mahvetme tehlikesi belirmiştir.

1945 San Frantisco Konferansında ve Bir-

leşmiş Milletler açılışında müttefikler arasındaki münasebetler dostluğun zirvesinde idi. Bir barış müessesesi olarak Birleşmiş Milletlere büyük ümitler bağlanmıştı. Fakat, müessis olan büyük Devletler aleyhine hiçbir suretle işlemeyi mevcudiyetinin temel hükmü saydığı halde **BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, MÜDAFAA İÇİN BÖLGE ANLAŞMALARINA İMKAN BIRAKAN MADDESİ VE UMUMİ VAZİYETİN İCBARI İLE, MİLLETLERİN İKİ SAF HALİNDE KARŞI KARŞIYA GELMELE- RİNE ENGEL OLAMAMIŞTIR.**

İkinci Cihan Harbinden sonra, Batılı müttefikler, hususiyle Birleşik Amerika, ordularının büyük bir kısmını terhis ederek Avrupa'da ancak sembolik kuvvetler bırakmışlardır; Sovyetler ise, büyük sayıda kuvveti silâh altında tutmuşlardır ve Doğu Avrupa'da Komünist rejimler kurulmuştur. Harb müttefikleri arasında emniyet duyguları o kadar sarsılmıştır ki "Soğuk Harb" sözü bir terim olarak yerleşmiş, Doğu ve Batı Avrupa arasındaki sınır "Demirperde" olarak vasıflandırılmıştır.

**1947 DE TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN
ÜZERİNDE SOĞUK HARBİN AZAMI ŞİD-
DET PEYDA ETTİĞİ BİR ZAMANDA BİR-
LEŞİK AMERİKA, BU MEMLEKETLERE
YARDIM ETMEK ÜZERE "TRUMAN DOK-
TRİNİ" Nİ İLÂN ETMİŞTİR.**

Sovyet Rusya ile Batılı Müttetikler ara-
sında ayrılığın husule gelişi, Cihan Harblerin-
den sonraki büyük dönüm noktasıdır. Bu an-
dan itibaren büyük devletler arasında muhte-
mel bir harb için hazırlık safhası başlamıştır.
Soğuk harbin sözleri ve vak'aları, XIX. uncu
yüzyıl ölçülerine, hattâ XX. nci yüzyıl başlangı-
cının ölçülerine göre, kolayca bir harbe sebep
olabilirdi.

1949'da, Batı Avupa Devletleri, Birleşik
Amerika ile beraber, kendilerini gitgide artan
bir emniyetsizlik içinde görerek, Kuzey Atlan-
tik Paktı adı verilen müşterek bir müdafaa cep-
hesi kurmuşlardır. Kuzey Atlantik Paktının
mahiyeti, Batının İkinci Dünya Harbi öncesin-
den aldığı derslerin ışığı altında görülmelidir.
Amerika, bu sefer, barış zamanından müdafaa
cephesi taahhüdüne giriyor ve muhtemel ye-
ni harbin daha ilk gününden tutuşmayı hesa-
ba katıyordu.

Sovyetler Birliğinin liderlik ettiği Doğu blokunda, askerî ittifak tertipleri, bir merkezî idareye Batıdakinden daha bağlı olarak kurulmuştur. Doğu Avrupa'da Sovyetlerin işgal ettiği devletler Varşova Paktı ile bir ittifak manzumesi kurdukları gibi, buna taksim olunan Almanya'nın Doğu kısmı da dahil olmuş ve Uzak Doğu'da Çin ittifakı ile askerî manzume âzami ehemmiyet ve genişlik almıştır.

ATOM BOMBASI ÜZERİNDE AMERİKAN İNHİSARI DEVAM EDERKEN, SİLÂHLİ ÇATIŞMALAR TALİ HEDEFLER ÜZERİNDE PATLAMIŞTIR. KORE HARBİ, İHTİLÂFLARIN FİLEN ASKERİ MAHİYET ALMASI BAKIMINDAN AYRICA BİR DÖNÜM NOKTASIDIR.

Bundan sonra orduların teşkili, müdafaa tertiplerinin genişlemesi daha büyük mikyasa erişmiştir. Sovyetler Birliğinin nükleer silâhlar yapmağa başlamasından itibaren de taraflar arasında silâhlanma yarışı muvazene halinde yürümüşür.

Bugün dünya, Atlantikten Pasifiğe kadar karşılıklı iki blok halinde ayrılmıştır. İttifak sistemine dahil olmayan devletlerden çoğu

tarafsız durumda kalmakla beraber, bunlar da yavaş yavaş ayrı bir grup teşkil edecek istidat gösteriyorlar.

Askerî hazırlıklar Sovyet grubu içinde daha geniş ve âhenkli durumdadır. Bu hâl iki grup içinde bulunan devletlerin rejimlerindeki ayrılıktan ileri geliyor. Askerî hazırlıklar karşı tarafa nisbetle Atlantik Paktı içinde külfetçe daha az ölçüdedir ve külfetler, âkidler arasında daha nisbetsiz bir şekilde tevzî edilmiştir. Zengin devletler daha az yük taşımakta, daha az zengin olanlardan bazıları ise bütün takatlerini sarfetmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu haller Atlantik ittifakı için bir avantaj sayılamaz.

BUGÜNKÜ DURUMDA MİLLETLERARASI BARIŞ İÇİN BAŞLICA TEHLİKE KARŞILIKLI GÜVENSİZLİK DUYGUSUDUR. Sovyetlerde, doğdukları günden beri, kapitalist âlemin kendilerine düşman olduğu kanaati hüküm sürmüştür. Buna mukabil, kapitalist memleketlerde de komünist rejimin kendilerine tabii bir düşman olduğu kanaati ilk günden beri mevcuttur. İkinci Cihan Harbinde komünistlerle demokrasiler müsterek

hedef uğrunda beraberce savaşırken, Harbten sonra emniyet içinde yanyana yaşayacakları ümidi kuvvetli idi. Bu ümidin az zamanda kaybolmasını izah edebilmek güçtür. Öyle görülüyor ki ihtilâf, daha ziyade, galiplerin arasında harb neticelerinden istifade ölçüleri üzerinde görüş ayrılıklarından doğmuştur.

Türkiye'nin durumu belirgin bir misaldir yirmibeş yıl devam etmiş bir dostluk, İkinci Cihan Harbinin daha Avrupada sona erdiği yıl, Sovyetlerin Türkiye'den arazi taleplerine mâruz kalmıştır. **SOVYETLERİN BU TALEBİ YAPARKEN İLERİ SÜRDÜKLERİ DELİL, TALEBİN KENDİSİNDEN DAHA HAYAL KIRICI İDİ.** İki memleket arasındaki hudut, 1920 de, her iki ihtilâl hükümetinin rızası ile tesis edilmişti. Sovyetler, 1920 hududunun kabulü sırasında zayıf olduklarını, bu yüzden hududu kabule mecbur kaldıklarını söylemişler ve şimdi değişen şartlara göre yeni taleplerde bulduklarını bildirmişlerdir. Sonradan, Türkiye'ye karşı tâkip ettikleri bu politikann hatalı olduğunu, Sovyetler de muhtelif resmî beyanlarında kabul etmişlerdir.

Karşılıklı emniyetsizlik, bloklar arasında mütamadî korunma ihtiyacı hissedilmesine yol

açmıştır. Bir dereceye kadar haklı olarak, bu kadar emniyetsizlik içinde harbin zuhur etmemesi, iki tarafın da birbirine karşı kullanabileceği nükleer silâhların büyük tahrip kuvvetinin önleyici tesirine bağlanmaktadır. Kıt'alar arasında bile isabetle bomba muharebesi devam edebileceği düşünülürse, böyle bir harbin tahribatını tasavvur etmek en sade muhakemeler için bile kolaydır.

BU SURETLE, TARTIŞMALAR PEK GERGİN OLDUĞU ZAMANLARDA BİLE, NİHAYET AKLIN İNSANLARA VE DEVLETLERE İTİDAL YOLUNU GÖSTERECEĞİ TAHMİN OLUNUYOR. Son yıllarda, itidal yolunda bazı işaretler ve teşebbüsler de görülmüştür. Ancak her iki Cihan Harbinin de çıkışına sebep olan hareketlerin ne kadar fevrî oldukları gözönünde tutulursa, insanların ağır hatalara kapılmaktan daima kendilerini koruyabileceklerine güvenmek güçtür. Nükleer silâhların büyük kudreti milletleri düşünmeğe sevkettiği kadar, tarafları, birbirine karşı çabuk netice alınmak ümidini vermeyecek kadar hazır bulunmağa da zorlamaktadır. Bu durum, şimdiye kadar bilinen ölçülerin hepsini

aşan masraflara mal olmaktadır. Komünist devletler, millî gelirlerine istikâmet verebildikleri için askerî tehezata mümkün olan en büyük tahsisleri yapıyorlar. Komünist olmayan devletlerde ise millî gelirden masraf ayırmak, umumî hayatın talepleri içinde, ancak bir hadde kadar mümkün oluyor. Bu şartlar altında, silâhlanma yarışı yükünün büyük kısmını, her iki grupun liderleri durumundaki devletlerin deruhde etmesi mecburiyeti hasıl olmaktadır. Fakat, öyle görülüyor ki, bu yarış, iki taraf için de tahammül edilmesi gittikçe güçleşen bir hal almaktadır.

Bir bakıma, masrafların böyle fevkalâde yüksek oluşu da barışı tehdid eden bir unsurdur. Çünkü, emniyetsizlik içinde yaşayan taraflardan herhangi birinde, gerekli kuvveti uzun müddet muhafaza edebilme ümidi zayıflarsa, o taraf, mümkün olduğu kadar hazırlandığını zannettiği bir sırada netice aramak üzere harekete geçmeye mecbur kalabilir. **O İTİBARLA, SİLÂHLANMA YARIŞININ BUGÜNKÜ ÖLÇÜLERLE DEVAM ETMESİNİN BARIŞ İÇİN BİR TEHLİKE SAYILMASINDA İSABET OLDUĞUNDAN ŞÜPHE EDİLEMEZ.**

Her iki Cihan Harbinde milletler eski ölümleri, çok aşan fedakârlıklara ve kayıplara katlanmışlardır. Gelecek bir harbin büyük felâketlerine katlanmağa da hazırlanmaktadırlar. Harbin kısa süreceği ve az zamanda hasmın yere serileceği hayali kuvvet bulursa, emniyetsiz ve gergin zamanların bir harb çıkarması ihtimali artar.

Doğu ile Batı arasında askerî hazırlık şeklinde devam eden yarışmadan başka, her iki tarafa mensup devletlerin iktisadî gelişmelerinin idamesi de ehemmiyetli bir mesele halindedir. **EKONOMİK GELİŞME DEVAM ETMEDİKÇE ASKERİ KUDRETİN SAĞLAM BİR DAYANAĞI OLAMAZ.** Her iki taraftaki memleketler bu sebeple de iktisadî gelişme imkânları aramaktadırlar. Ayrıca, geri kalmış memleketlere yardım edilerek ekonomik sahadaki kalkındırılmaları son zamanların yeni bir rekabet konusudur.

Almanya meselesi bugün, demokrasilerle Sovyet grubu arasındaki hâd halde bulunan tartışma konularının başında gelmektedir. Sovyetler, Almanya'nın yeniden birleşmesini, Atlantik Paktına girmesini ve silâhlanmasını, ken-

di emniyetlerine karşı birer tehdit sayıyorlar. Fakat Almanya'nın hür ve demokratik bir millet ve devlet olarak yaşama hakkı tereddüt götürmez. Bu hak, harbin en kızgın günlerinde bile inkâr edilmemiştir. Almanya meselesinin mütalâasında karşılıklı emniyet unsurlarının adalet içinde temini ve aynı zamanda meşrû Alman menfaatlerinin korunması birinci derecede ehemmiyeti haizdir.

BUGÜN CİHAN SULHÜ, EN YAKIN VE TESİRLİ BİR UNSUR OLARAK, İKİ CEPHE ARASINDA VE HUSUSİ İLE BATI AVRUPA'DA ASKERİ KUDRET MUVAZENESİNE BAĞLANMIŞTIR.

Müdafaa mecburiyeti bir hak olarak kabul olununca, en tesirli silâhın kullanılması ihtiyacı da tabii görülmek lâzım gelir. Bu itibarla, umumî silâhsızlanma olmadıkça, hele nükleer ve konvansiyonel silâhlar gruplarının her ikisinde kâfi derecede mücehhez olan Sovyetler karşısında, Batının nükleer silâhlardan vaz geçmesi çok güçtür.

Hâlen harbe müracaat etmemek fikrini ameli müeyyidesi, tehlikesinin büyüklüğüdür. Her iki tarafta da askerî potansiyelin yüksek

oluşu ve yeni silâhların fevkalâde tahrip kuvvetlerinden masun kalmayı her iki tarafın da ümit edemeyecek durumda bulunuşu, harbe mü-racaat hevesini ciddî surette kırmaktadır. Bu itibarla, yeni ağır silâhların birer önleyici (de-terrent) telâkki edilmelerinde isabet vardır. Ancak böyle bir müeyyidenin tesirli olması, bu silâhların ürkütücü mahiyetinin ve kullanılma-ları tehdidinin muhafazasına bağlıdır.

BU TÜRLÜ BİR MÜEYYİDENİN TEH-LİKESİ, TARAFLARDAN BİRİNİN, KEN-DİNİ HER HANGİ BİR SEBEPLE MÜŞKÜL DURUMDA HİSSETTİĞİ BİR SIRADA, TA-MİRİ İMKÂNSIZ BİR İNFİLAK MEYDANA GETİREBİLECEK ÂNİ BİR HÜCUMA HE-VES ETMESİ İHTİMALİNDEDİR.

Emniyetsizlik, hissi içinde bulunan ve geçmiş tecrübeler dolayısıyla endişeli olan mil-letler, bunu en büyük tehlike olarak görmekte-dirler. Onun için, bu endişelere türlü ölçülerde cevap veren silâhsızlanma imkânı üzerine eğil-mektedirler.

Umumî veya mahdut silâhsızlanma fikri, ilk gününden beri, tesirli bir kontrol meselesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. **KONTROLÜN,**

SİLÂHSIZLANMADA TEMEL ŞART SAYILMASI, EMNİYETSİZLİK HALİNİN TABİİ ÂRAZIDIR. ALDANMIŞ OLMAK İHTİMALİ, BÜTÜN MÜDAFAA TEDBİRLERİNİ ALTÜST EDECEK KADAR KESİN NETİCELİDİR.

Bu sebeple, kontrol tedbirleri üzerinde bir anlaşmaya varılması, silâhsızlanma müzakeresinin en başta gelen unsurudur. Onun için, kontrolü, memleketlerin dışardan murakabe ve müşahadesine yol açması gibi sebeplerle reddetme temayülünün zayıflaması memnuniyetle kaydedilmeğe değer.

Bugünün milletlerarası meselelerinden biri, nükleer silâhların kaldırılması ve buna hazırlık olarak nükleer denemelerin durdurulmasıdır. Nükleer silâhların ve denemelerin insan nesline tamir olunmaz zararlar verebileceği git-tikçe yaygın olarak anlaşılmaktadır. İlim adamlarının bütün dünyada bu yoldaki telkinleri, insanların zihninde derin iz bırakmaktadır. Bu endişeler hattâ ilim adamlarının müsterek hareketini dâvet etmiştir. Nükleer denemeleri tespit edebilme usullerinin bulunmasında dikkate değer başarı kaydedilmekte, ve uzaktan anlaşılabilirdiği kadar, her millettten mütehassıs-

lar müessir bir kontrol sistemi bulmak için ciddi gayret sarfetmektedirler.

Ancak, umumî emniyet havası teessüs etmedikçe ve silâhsızlanma meselesinde amelî neticelere varılmadıkça, nükleer silâhların tahdidi münakaşası, herhalde daha uzun zaman devam edecektir. **Önce umumî emniyet havasının teessüs istikametine girmesi lâzımdır.** Bu ümit tahakkuk ettiği nispette silâhsızlanma istidadı artacaktır. **Bu bakımdan, medeniyetin bugünkü merhalesinde milletlerin barış içinde yan yana yaşamak mecburiyetinde ve imkânında oldukları, bütün insanlığa fasılasız telkin edilip öğretilmelidir.**

Komünist rejimler altındaki memleketlerle komünist olmayan rejimler altındaki memleketlerin bağımsız olarak ve birbirine saygı gösteren cemiyetler olarak yanyana yaşayabileceklerine samimiyetle inanıyorum. Son kırk yılın siyâsî tarihi, icabettiği zaman zıt rejimlerin yanyana yaşayabileceklerini hattâ beraberce çalışabileceklerini gösteren misaller vermiştir.

Kurtuluş Savaşının buhranlı günlerinde Türkiye ile, aynı derecede güç bir mücadele içinde bulunan Sovyetler Birliği samimî olarak

dost ve birbirine karşı emniyetli bir politika tâkip etmişlerdir. Bu dostluk, İkinci Cihan Harbinden sonra Sovyet politikasının yeni bir istikamet tutmasına kadar, yirmi yıldan fazla sürmüştür.

İkinci Cihan Harbinde, Mihver Devletlerine karşı nihayet demokrasilerle Sovyetler arasında kurulan ittifak cephesi de, müsterek hedefler uğrunda dostça işbirliğini mümkün kılmıştır.

TECRÜBELERLE SÂBİTTİR Kİ, KARŞILIKLI MÜDAFAA CEPHELERİ HALİNDE BULUNAN MİLLETLERİN BARİŞ İÇİNDE YANYANA YAŞAMALARINA BÜNYEVİ BİR ENGEL YOKTUR.

Son zamanlarda, karşılıklı ihtilâflar hendeğini aşmak için mülâkatlar yapmak çâresine başvurulmuştur. İlk temaslar, gürültülü ve kırıcı görünüşlerine rağmen, ruhî tesirleri itibarıyla teşvik edici olmuştur. Başkan Eisenhower dünya barışı için her imkânı denemeğe kararlı görünüyor. Dünya turu mahiyetindeki zahmetli seyahatinde barış fikirlerini anlatmak için sarfettiği gayretler çok ümit ve cesaret verici olmuştur. Sovyet Başbakanının da bu hu-

sustaki gayretleri aşikârdır. Krütçef, âsinası olmadığı cemiyetlerdeki güç temas ve konuşmaları, kendine itimadı olan insanların cesaretiyle idare etmiş; böylece, Sovyetlerle müzakerenin faydasız olduğu yolundaki telâkiyi zayıflatmıştır.

Dikkatle şayandır ki, Briand - Kellogg Paktından otuz yıl sonra, Camp David'de, ihtilâflara hal çâreleri aranırken akla gelen ilk tedbir, gene, silâha müracaat etmekten kaçınmakta mutabık kalınması olmuştur. Karşılıklı temaslara bu hava için de yürüyecektir. Bu şartların yazılmasıyla intişar etmiş olacağı zaman arasında, bu mülâkatlar neticelerini az çok göstermiş olacaktır.

Çok büyük, hattâ bir dereceye kadar radikal neticeler beklemek hayale kapılmak olur. Ancak silâhlanma yükünün gittikçe dayanılmaz hale gelen ağırlığı ile beraber, süratli bir askerî netice almak imkânının bugün şüpheli olması gibi sebeplerin tesiri altında ve milletlerarası gerginliği yumuşatma arzusunun yardımıyla, bu mülâkatlardan bugünkü vaziyette istifade edileceği ümit edilebilir. Az neticeler bile hoş görülecektir.

İttifak grupları içindeki küçük memleketlerin, büyük devletler arasındaki mülâkatlar sırasında bir takım vefasızlıklara ve aldanmalara uğramayacaklarının denenmiş olması da bir bah-tiyarlık teşkil edecektir.

Yukardaki fikirler Nisan ortalarında yazılmıştı. Ondan sonraki hâdiselerle yeni bir durum meydana gelmiştir. Beklenmeyen sebeplerle, Zirve Konferansı ve diğer temas imkânları akamete uğramıştır. Bu yüzden umumi bir hayal kırıklığı olmuştur. Fakat bütün bu zıt temayüller içinde esas inançlarımı muhafaza ediyorum. **DÜNYA ŞARTLARININ İNSANLARI VE DEVLETLERİ KONUŞMAĞA VE ANLAŞMAĞA ZORLADIKLARI İNANCINDAYIM; VE İNSANLARIN VE DEVLETLERİN BU BASKIDAN KURTULABİLECEKLERİNİ TAHMİN ETMİYORUM.**

Milletlerarası münasebetlerde ihtilâfları harb vasıtasıyla halletme derdinin kaldırılması, bir taraftan ve en başta o vasıtanın çok tehlikeli ve göze alınması imkânsız hale getirilmesine bağlı olduğu kadar, öbür taraftan da büyük ihtilâflı meselelerin mutlaka halledilmesi lüzumuna inanılmasına bağlıdır. Bu gay-

retlerin netice vermesi uzun sabır ve zaman isteyecektir. Milletler münakaşa temaslarında devam ederlerse, zaman nihayet tereddütleri ve mukavemetleri yıpratacaktır. Çabuk netice alma hevesi, hususiyle büyük devletler grupları arasındaki önemli meselelerde, lüzumsuz ve zararlıdır.

ONBEŞ YILIN TECRÜBELERİ, BUGÜN BİZİ KARŞI KARŞIYA GÖRÜŞMENİN HİÇBİR FAYDASI OLMADIĞI DÜŞÜNCESİNİN ÇIKMAZINDAN KURTARMIŞ İSE, GEÇEN ZAMAN BEYHUDE GEÇMEMİŞTİR. İLK TEMASLARIN DAHA SONRA GELECEK TEMASLAR VE ARAŞTIRMALAR İÇİN İSTİDAT BIRAKMASI ŞİMDİLİK KAFİ SAYILMALIDIR. Varılmak istenen gaye, uğrunda sabırlı olmağa değer bir gayedir. İnsanlığın barış içinde inkişafını temin edecek yeni bir hayat tarzının getirilmesi o kadar büyük bir hâdisedir ki, başarılması ne kadar geç, güç ve tedricî olursa olsun, o ölçüde bir mutluluğun eşini tarih kaydetmemiş olacaktır.

03 SA 7516

ULB Halle

3/1

000 161 578

C. H. P. Araştırma ve Yayın Bürosu Yayınları

- 1 — Devlet Personeli Meselesi
- 2 — İşçiler İçin
- 3 — İktisadî Kalkınma (C. H. P. Milletvekillerinin Tenkit ve Teklifleri)
- 4 — İçtimai Meseleler (C. H. P. Milletvekillerinin Tenkit ve Teklifleri)
- 5 — Demokrasi İçin (C. H. P. Milletvekillerinin Tenkit ve Teklifleri)
- 6 — 1958'de İNÖNÜ : Nutuklar — Mesajlar — Makaleler
- 7 — Seçim Neticeleri Üzerinde Bir İnceleme
- 8 — Şehirlere Akın ve Mesken Dâvası
- 9 — İstikrar Politikası (C. H. P.'nin 1959 Bütçe Tenkidi İ. R. Aksal)
- 10 — İşçi ve İşveren Meslekî Teşekkülleri Kanunu Projesi (Sendika Hürriyeti)
- 11 — İnönü'ye Atılan Taş
- 12 — İnönü Diyor ki
- 13 — C. H. P. Meclis Grubunun 1960 Bütçe Tenkidi (F. Melen)
- 14 — Türk Köylüsü İçin (Ziraî Kalkınma Dâvamız)
- 15 — C. H. P.'nin Anayasa komisyonu'nun anketine cevabı
- 16 — C. H. P. Genel Sekreteri İ. R. Aksal'ın 1961 bütçe müzakereleri sonunda Kurucu Mecliste yaptığı konuşma
- 17 — C. H. P. ve Anayasa
- 18 — Bazı temel dâvalarımız hakkında partili arkadaşlar için notlar
- 19 — Yeni Anayasa Hakkında (Prof. Dr. T. Feyzi-oğlu'nun Temsilciler Meclisindeki Konuşması)
- 20 — İşçi Dâvaları Konusunda Partililer İçin Notlar
- 21 — C. H. P. ve Plânlı Kalkınma
- 22 — Kalkınma Meselemiz
- 23 — Ziraatimizin Bugünkü Meseleleri
- 24 — C. H. P. ve İdarî Reform
- 25 — Dış Politika

Tarih : 16.8.961

Fiatı : 150 krs.